

Špedicija kao naučna disciplina na visokoškolskim ustanovama Republike Srbije

MARKO S. VELIČKOVIĆ, Univerzitet u Novom Sadu,

Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad

DURĐICA M. STOJANOVIĆ, Univerzitet u Novom Sadu,

Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad

SVETLANA S. NIKOLIČIĆ, Univerzitet u Novom Sadu,

Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad

Stručni rad

UDC: 378.147.:656.96

DOI: 10.5937/tehnika2204469V

Špedicija je kompleksna privredna delatnost koja zahteva multidisciplinarna i interdisciplinarna znanja. U radu se analizira izučavanje špedicije kao naučne discipline na visokoškolskim ustanovama u Republici Srbiji. Cilj ovog istraživanja je da se prikaže povezanost razvojnog puta izučavanja špedicije na visokoškolskim ustanovama sa razvojem struke, tehnike, tehnologije, potrebnih znanja i veština. Analizom su obuhvaćeni akreditovani studijski programi na osnovnim, master i doktorskim akademskim studijama, kao i strukovnim studijama. Rezultati istraživanja pokazali su da se špedicija izučava prvenstveno u okviru studijskih programa saobraćajnog inženjerstva. Međutim, izučavanje pojedinih oblasti od vitalnog značaja za obavljanje špeditorske delatnosti realizuje se, sa različitih aspekata, na više fakulteta i u okviru različitih akreditovanih studijskih programa. Dva osnovna zaključka proizilaze iz dobijenih rezultata. Prvo, razvojem tehnike i tehnologije, raste potreba za njihovim poznavanjem u cilju kvalitetnog upravljanja otpremom, dopremom i provozom pošiljki. Zbog toga je špedicija danas usko povezana sa saobraćajnim inženjerstvom i, u užem smislu, logistikom. Drugo, multidisciplinarnost i kompleksnost su glavne karakteristike potrebnih znanja i veština za obavljanje špeditorske delatnosti, te se pojedine oblasti i pitanja od značaja za špediciju izučavaju na fakultetima i u okviru drugih naučnih oblasti.

Ključne reči: špedicija, visoko obrazovanje, Srbija

1. UVOD

Špeditorska delatnost razvijala se vekovima, da bi danas dobila oblik kompleksne privredne delatnosti od vitalnog značaja za međunarodni robni promet, a samim tim i za nacionalnu privredu u celini. Razvoj ove privredne delatnosti uticao je i na potrebe za obrazovanjem i stvaranjem kadrova.

Razvojem međunarodnog robnog prometa, transportnih tehnika i tehnologija i digitalizacije, kao i zahteva za zaštitom životne sredine, raste kompleksnost i diverzifikacija špeditorskih poslova i zadataka. Samim tim, razvijaju se i menjaju potrebna znanja i veštine za njihovo obavljanje. Potrebno znanje se umnožava, dok se istovremeno neophodne veštine za obav-

ljavanje poslova i zadataka sve brže menjaju. Pri tome, od posebnog značaja su ona znanja i veštine koje se stiču na visokoškolskim ustanovama, jer su visokokvalifikovani kadrovi nosioci razvoja privredne delatnosti.

Osnovne karakteristike špedicije kao naučne discipline su kompleksnost, dinamičnost, interdisciplinarnost, multidisciplinarnost i transdisciplinarnost. Stoga nije slučajno da se jedna ili više oblasti špedicije izučavaju u okviru više visokoškolskih ustanova. U radu je prikazano gde i kako se špedicija i povezane naučne oblasti izučavaju na visokoškolskim ustanovama Republike Srbije.

Cilj ovog istraživanja je da se prikaže povezanost razvojnog puta izučavanja špedicije na visokoškolskim ustanovama sa razvojem struke, tehnike, tehnologije, potrebnih znanja i veština. Ukazivanjem na to kakvi su začeci i na koji način se ova oblast izučava danas, postaviće se osnova i putokaz za budući razvoj načina izučavanja špedicije na visokoškolskim ustanovama.

U drugoj tački rada istaknut je značaj, evolutivni

Adresa autora: Marko Veličković, Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad, Trg Dosi-teja Obradovića 6

e-mail: markosao@yahoo.com

Rad primljen: 08.04.2022.

Rad prihvaćen: 17.06.2022.

razvoj špediterske delatnosti i precizirano je istraživačko pitanje. U trećoj tački prikazani su rezultati malobrojnih istraživanja koja su se bavila izučavanjem logistike i špedicije na visokoškolskim ustanovama, kao i kvalifikacijama radne snage u špediterskim preduzećima u Srbiji, što ukazuje na potrebu da se održi kontinuitet u istraživanju. U četvrtoj tački opisana je metodologija istraživanja. U petoj tački prikazani su rezultati istraživanja i izvršena je njihova kratka analiza. Zaključna razmatranja data su u poslednjoj tački.

2. ŠPEDICIJA KAO PRIVREDNA DELATNOST I NAUČNA DISCIPLINA

Sa globalizacijom proizvodnje i trgovine nastali su globalni lanaci snabdevanja koji predstavljaju okosnicu međunarodne trgovine i koji zahtevaju brz, pouzdan i jeftin protok roba. U takvim uslovima, logistički sektor je prepoznat kao jedan od ključnih stubova razvoja i to ne samo kroz podršku nacionalnoj privredi već i kroz prihod koji logistika ostvaruje kao samostalni sektor. Ako se prihvati da je logistika „proces planiranja, implementacije i kontrole procedura za efikasni i efektivni transport i skladištenje robe uključujući usluge i povezane informacije, od mesta porekla do mesta potrošnje u cilju usaglašavanja sa zahtevima kupaca“ [1], jasno je da u sebi inkorporira širok spektar oblasti koje omogućavaju realizaciju robnih tokova. To se prvenstveno odnosi na sledeće oblasti: transport, skladištenje, rukovanje materijalima, upravljanje zalihama i informacijama. Kao učesnici u realizaciji logističkih procesa, koji se mogu odvijati kako unutar pojedinačnih kompanija tako i u lancima snabdevanja, mogu se pojaviti: proizvodne i trgovinske kompanije, prevoznici i špediteri, agenti, distributeri, logistički operatori i provajderi, skladišni i pretovarni sistemi i dr, svako sa svojom funkcijom u realizaciji robnih tokova.

Danas je međunarodni robni promet nezamisliv bez špediterske delatnosti. Kao privredna delatnost, špedicija ima vitalni značaj u logističkoj industriji, a samim tim i za nacionalnu privredu zemalja u celini [2]. Uloga i značaj špediterske delatnosti u EU i u Srbiji može se shvatiti i uporediti posmatranjem osnovnih statističkih pokazatelja prateći Nacionalnu klasifikaciju privrednih delatnosti. Naime, špedicija je druga grupa delatnosti po značaju u logističkoj industriji u pogledu ostvarenih prihoda i broju preduzeća na tržištu, odmah nakon drumskog teretnog transporta. Takođe, u pogledu broja zaposlenih je na drugom mestu u EU, dok je u Srbiji na trećem mestu, posle drumskog teretnog transporta i skladištenja. Međutim, uzimajući u obzir broj preduzeća i broj zaposlenih, dolazi se do zaključka da se prihod u špediciji ostvaruju sa mnogo manje resursa nego u drumskom

teretnom transportu [2]. Prema nekim istraživanjima, špediterska preduzeća svojim aktivnostima podržavaju oko 95% svih međunarodnih trgovinskih tokova u Republici Srbiji [3].

Tradicionalno, špedicija je privredna delatnost odgovorna za upravljanje otpremom, dopremom i prevozom dobara, kao i svim povezanim propisanim i uobičajenim poslovima i radnjama, prvenstveno u međunarodnom robnom prometu [4]. Pod upravljanjem (ili menadžmentom) podrazumeva se planiranje, organizacija, rukovođenje i kontrola vremensko-prostorne transformacije dobara. Špediteri povezuju sve subjekte uključene u međunarodnu isporuku dobara, koordinišu i sinhronizuju njihov rad od tačke otpreme do tačke predaje krajnjem korisniku [2].

Zbog povećane kompleksnosti poslova i zadataka različitih logističkih posrednika i evolucije najrazvijenijih špediterskih kompanija u logističke integratore, definicije špedicije i špeditera su počele da se menjaju u užbenicima, pravnim izvorima, kao i od strane najrelevantnijih nacionalnih i međunarodnih stručnih špediterskih udruženja. Najnoviji pristup podrazumeva da postoje raznovrsni oblici i tipovi špediterskih preduzeća, koji se mogu i evolutivno diferencirati, od usko specijalizovanih posrednika do globalnih logističkih integratora sa razvijenom logističkom infrastrukturom, transportnim kapacitetima i širokom paletom usluga koje obezbeđuju isporuku od „vrata do vrata“ [2, 3]. Takav pristup podrazumeva da špediterska preduzeća mogu da se bave i realizacijom osnovnih logističkih aktivnosti (transport, skladištenje, pakovanje i druge), kao i svim povezanim propisanim i uobičajenim specijalnim (sporednim) poslovima i radnjama [5, 6], neophodnim da se izvrši vremensko-prostorna transformacija dobara u skladu sa logističkim principima 7P – „prava roba, u pravo vreme, na pravom mestu, u pravom obliku, u pravoj količini, po pravoj ceni, pravom primaocu“ [4].

Uz nagli razvoj špedicije kao delatnosti, počela je da se razvija i špedicija kao naučna disciplina, koja se bavi izučavanjem fenomena i zakonitosti pod kojima se realizuju brojni i složeni špediterski poslovi i zadaci, kao i primenom datih saznanja u cilju unapređenja datih poslova, aktivnosti i struke u celini [4].

Aktuelne definicije ne omogućavaju jasno razdvajanje logistike i špedicije. Umesto toga, pre se može reći da one ističu uzajamnu zavisnost i preklapanje pojmova međunarodne logistike i špedicije u teoriji i praksi. Prof. Zelenika verovatno iz tog razloga objašnjava razliku između „klasične“ i „logističke“ špedicije kao nauke [7]. Prema ovom autoru, međunarodna klasična špedicija kao nauka predstavlja „skup interdisciplinarnih i multidisciplinarnih znanja koja izučavaju i primenjuju zakonitosti brojnih i složenih

spoljnotrgovinskih i saobraćajnih (transportnih) delatnosti (tj. funkcija, poslova, pravila, operacija...) koje delotvorno (tj. sigurno, brzo i racionalno) omogućuju otpremu robe iz vlastite u strane države (izvozna špedicija), dopremu robe iz stranih u vlastitu državu (uvozna špedicija) i prevoz robe između stranih država preko vlastite (provozna ili tranzitna špedicija)” [7]. Kada je u pitanju interdisciplinarnost i multidisciplinarnost klasične špedicije, ovaj autor ističe da špedicija kao nauka obuhvata saznanja, u većoj ili manjoj meri, iz više od trideset naučnih oblasti svrstanih u sva naučno-obrazovna polja i to: prirodne nauke (matematika, fizika, hemija, mehanika, geografija), tehničko-tehnološke nauke (tehnologije saobraćaja i transporta, mašinstvo, elektrotehnika i računarstvo, elektronika i automatika, mašinstvo i druge), biotehničke i biomedicinske nauke (medicina, veterina, farmacija, stočarstvo, ratarstvo, šumarstvo, voćarstvo itd.), društvene nauke (ekonomija, pravo, organizacione nauke) i humanističke nauke (istorija, lingvistika i filologija, psihologija, i druge).

Kada je u pitanju „logistička špedicija“ kao nauka, autor zastupa stanovište da postoje „specijalističke logistike“ kao nauke, kao na primer ekonomska logistika, pravna logistika, informatička logistika, tehnička logistika, trgovinska logistika, špediterska logistika itd. Ovaj pristup otvara pitanje da li ima više logistika, ili više pristupa logistici u odnosu na akademska predznanja, kao u priči o slepcima i slonu, gde svako vidi i opisuje drugačije istu pojavu zbog ličnih ograničenja, odnosno stečenih predznanja. U nekim radovima [8] ističu se izazovi vezani za izučavanje, razumevanje i terminologiju u logistici od strane stručnjaka sa različitim predznanjem.

Imajući u vidu broj i raznovrsnost navedenih naučnih oblasti, definisano je istraživačko pitanje: na kojim se sve visokoškolskim ustanovama izučava špedicija i na koji način, odnosno u kom obimu?

3. PRETHODNA ISTRAŽIVANJA U OBLASTI OBRAZOVANJA IZ LOGISTIKE I ŠPEDICIJE

Ljudski resursi predstavljaju jedan od stubova na kome se zasniva snaga i razvoj svake privredne delatnosti, što je prepoznato i kada je u pitanju logistika. Stručni kadrovi „kreiraju nove tehnologije i tehnike, nove proizvode i usluge, savremene metode organizacije i menadžmenta” [9]. Brojna istraživanja su pokazala da na povećanje nacionalnog bruto proizvoda najveći uticaj ima obrazovanje [9]. Izgradnja i razvoj ljudskih resursa ima veći značaj od izgradnje infrastrukture [10].

I pored jasnog značaja ljudskih resursa, njihovog oblikovanja i razvoja, ovo pitanje nije mnogo istraživano u literaturi [10]. Neka istraživanja ukazuju na

znatan jaz između velikog značaja logističkih znanja i kompetencija i dostupnosti radne snage koja poseduje poželjne karakteristike, kako u drugim zemljama [11], tako i u Srbiji [10].

Obrazovanje u oblasti špedicije na visokoškolskim ustanovama do sada nije istraživano u Srbiji. Najbližnje istraživanje sprovedeno kod nas odnosi se na obrazovanje u logistici u Socijalističkoj Republici Jugoslaviji, sprovedeno pre dvadesetak godina, pri čemu je uslovna podela naučnih oblasti bila na „poslovnu“ i „tehničku“ logistiku [12]. U istom radu je istaknuto da je potrebno više od 25 naučnih oblasti da bi se „logistički zadaci u potpunosti obradili“ [12]. Na osnovu prikazane analize studijskih programa fakulteta u Srbiji i Crnoj Gori, utvrđeno je da se na 17 fakulteta, koliko je bilo obuhvaćeno istraživanjem, 1996. godine dominantno izučavala „tehnička logistika” (više od 70%), dok je sa manje od 30% izučavana „poslovna logistika”. U radu autora Kilibarda i dr. [10] prikazano je istraživanje gde je dve trećine ispitanika koji rade u sektoru logistike steklo visoko obrazovanje na Saobraćajnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, na Odseku za logistiku. Značajno manje učešće ispitanika završilo je Ekonomski fakultet, Fakultet tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu i Fakultet organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu, a zatim i sve ostale fakultete čija pojedinačna zastupljenost u uzorku nije posebno istaknuta. Iako je istraživanjem obuhvaćeno više od 300 ispitanika, u radu nije dovoljno objašnjena metodologija formiranja uzorka (slučajnost uzorka), te se ne može zaključiti da li se rezultati o dobijenom uzorku mogu projektovati na širu populaciju. Međutim, povezanost navedenog istraživanja sa ovde prezentovanim ogleda se u činjenici da je više od 50% ispitanika u navedenom istraživanju zaposleno na poslovima međunarodne logistike i špedicije.

Što se tiče zastupljenosti polova, zabeležen je porast interesovanja osoba ženskog pola za visoko obrazovanje u oblasti logistike u poslednjoj deceniji, kao i prilično balansirani odnos polova na studijskom programu Logistika Saobraćajnog fakulteta u Beogradu, uz blagu dominaciju studentkinja [13]. Dalje, dva nezavisna istraživanja o zastupljenosti žena među zaposlenima u sektoru logistike i transporta u Srbiji u drugoj dekadi 21. veka vršili su autori Tadić [13] i Stojanović i dr. [14]. Oba istraživanja potvrđuju dobru zastupljenost žena u sektoru logistike u Srbiji u odnosu na evropske i svetske standarde. Tadić [13] primećuje manju zastupljenost žena u preduzećima koja se bave pružanjem logističkih usluga, gde se svrstavaju i špediterska preduzeća. Međutim, istovremeno se konstatuje da je oko 40% diplomiranih inženjerki logistike zaposleno u kompanijama logističkih provajdera, špeditera i davaoca transportnih usluga. Pored toga, istaknut je trend rasta zapošljavanja žena u kompanijama

različitih delatnosti sa većim brojem visokoobrazovanih žena u logistici.

4. METODA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje u ovom radu sprovedeno je u sledećim koracima:

- Identifikacija akreditovanih visokoškolskih ustanova u Republici Srbiji;
- Pregled dostupnih kurikuluma i identifikacija predmeta od značaja;
- Grupisanje predmeta prema obimu izučavanja špedicije kao naučne discipline;
- Analiza dobijenih rezultata, diskusija i zaključci.

U prvom koraku u analizi identifikovane su sve visokoškolske ustanove čiji je osnivač Republika Srbija. Nakon toga, izvršena je selekcija ustanova od značaja. U tu svrhu, najpre su sve ustanove klasifikovane u skladu sa Pravilnikom o naučnim, umetničkim, odnosno stručnim oblastima u okviru obrazovno-naučnih, odnosno obrazovno-umetničkih polja [15].

Kriterijum za eliminaciju određenih ustanova iz dalje analize jeste jasna nepovezanost naučnih polja (Prirodno matematičke nauke, Medicinske nauke, Umetnost) i naučnih oblasti (npr. Arhitektura, Geodetsko inženjerstvo, Bibliotekarstvo, arhivarstvo i muzeologija, Psihološke nauke, Filozofija itd.) na posmatranim ustanovama sa predmetom ovog istraživanja.

Dalje, kod selektovanih ustanova izvršen je detaljan pregled spiskova predmeta na svim akreditovanim studijskim programima i identifikovani su predmeti od značaja za analizu. Svi izdvojeni predmeti, prema sveobuhvatnosti izučavanja problematike, podeljeni su u četiri grupe:

- Grupa 1: termin „špedicija“ stoji u nazivu predmeta;
- Grupa 2: termin „špedicija“ se pominje u sadržaju (opisu) predmeta;
- Grupa 3: u sadržaju predmeta opisuju se i objašnjavaju neki od pojedinačnih špediterskih (otpremnčkih) poslova, zadataka i aktivnosti.
- Grupa 4: stiču se znanja koja mogu biti od koristi ne samo špediterima, već i subjektima koji učestvuju u logističkom lancu (uvoznik, izvoznik, kao i svi drugi privredni subjekti i državne institucije sa kojima špediter dolazi u kontakt prilikom svog rada).

Ovakva metoda jasno i precizno izdvaja predmete koji se svrstavaju u grupe 1 i 2. Međutim, postoje ograničenja i teškoće u razdvajanju 3. i 4. grupe, zbog vrlo uopštenih opisa, ili izostanka opisa predmeta u pojedinim slučajevima. Zbog toga se u Grupi 4 može svrstati veliki broj predmeta različitih naučnih oblasti. U opisu tih predmeta uglavnom se mogu naći pojedine oblasti koje su od značaja za izučavanje špedicije (npr. međunarodni transportni i trgovinski ugovori i konvencije, carinski pojmovi, transportno osiguranje itd.), ali nema dovoljno indicija da se ovi pojmovi povezuju sa perspektivom špeditera, odnosno upravljanjem otpremom i dopremom robe. Zbog velike širine, Grupa 4 nije predmet analize i prikaza rezultata u ovom radu.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

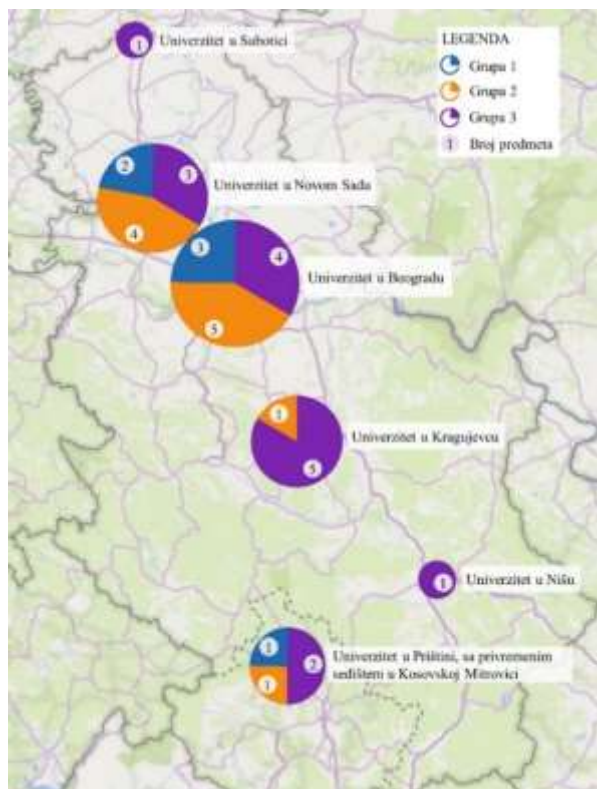
Pretragom internet stranica svih devet Univerziteta čiji je osnivač Republika Srbija identifikovano je ukupno 97 visokoškolskih ustanova. Primenom metodologije opisane u prethodnoj tački najpre je izvršena eliminacija onih ustanova koje prema prirodi izučavanih naučnih oblasti ne odgovaraju predmetu ovog istraživanja.

Tabela 1. Grupe predmeta za različite nivoe studija, naučne oblasti i naučna polja (broj predmeta)

		Sveobuhvatnost izučavanja			Ukupan broj predmeta
		Grupa 1	Grupa 2	Grupa 3	
Nivo studija	Osnovne akademske studije (OAS)	6	7	7	20
	Osnovne strukovne studije (OSS)	-	-	2	2
	Master akademske studije (MAS)	-	2	5	7
	Doktorske akademske studije (DAS)	-	2	2	4
Naučna oblast	Biotehničke nauke*	-	2	-	2
	Ekonomске nauke	1	1	5	7
	Pravne nauke	-	7	10	17
	Rudarsko inženjerstvo	-	-	1	1
	Saobraćajno inženjerstvo	5	1	-	6
Naučno polje	Društveno-humanističke	1	8	15	24
	Tehničko-tehnološke	5	3	1	9
Ukupan broj predmeta (po grupama)		6	11	16	33

* Šumarsko inženjerstvo

Na taj način izdvojena su dva obrazovno-naučna polja (Tehničko-tehnološke i Društveno-humanističke nauke), a u okviru njih pet naučnih oblasti (Biotehničke nauke, Ekonomske nauke, Pravne nauke, Rudarsko inženjerstvo i Saobraćajno inženjerstvo) na 33 visokoškolske ustanove. Sledeći korak podrazumevao je detaljnu analizu svih studijskih programa na izdvojenim ustanovama u cilju identifikacije predmeta i pretrage njihovog sadržaja. Najvažniji rezultati istraživanja prikazani su u tabeli 1. Dodatno, na slici 1 dobijeni rezultati povezani su sa univerzitetima u Republici Srbiji

Slika 1 - Geografska raspodela izučavanja špedicije u Republici Srbiji

Na osnovu rezultata prikazanih u tabeli 1 može se konstatovati da se špedicija najviše izučava na osnovnim akademskim studijama (OAS). Posebno se izdvaja značajan broj predmeta svrstanih u Grupu 1, koja je po sveobuhvatnosti izučavanja problematike najznačajnija. Pored toga, izučavanje špedicije smanjuje se sa porastom nivoa studija. Takođe, samo dva predmeta na akreditovanim osnovnim strukovnim studijama (OSS), koji su uz to svrstani u Grupu 3, ukazuje na činjenicu da se špedicija trenutno ne izučava na strukovnim studijama visokoškolskih ustanova.

Najveći broj identifikovanih predmeta pripada pravnim naukama (preko 50%). Međutim, nijedan od ovih predmeta nije svrstan u Grupu 1. S tim u vezi, treba naglasiti da su sami počeci izučavanja špedicije bili vezani za društveno-humanističke nauke i da zbog

toga poseban značaj u evoluciji izučavanja špedicije imaju pravne nauke. Međutim, ne treba zanemariti i značaj ekonomskih nauka (nešto više od 20% predmeta), posebno zbog toga što se jedan predmet našao u Grupi 1. Danas se špedicija pretežno izučava u okviru tehničko-tehnoloških nauka, tačnije u okviru saobraćajnog inženjerstva. Na to ukazuje rezultat da od šest predmeta Grupe 1, čak pet predmeta (83%) pripada ovoj naučnoj oblasti.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Špedicija kao naučna disciplina počela je da se razvija pre nekoliko vekova. U literaturi je izučavana sa više stanovišta, u okviru više osnovnih naučno-obrazovnih polja i oblasti, gde se objašnjavaju pojave u špediciji i sakupljaju, proširuju i dele saznanja potrebna da se uspešno obavljaju špediterski poslovi u praksi. Dok se začeci izučavanja špedicije mogu prvenstveno povezati sa društveno-humanističkim naukama, danas je izučavanje špedicije kao posebne i celovite naučne discipline u srži povezano sa tehničko-tehnološkim naukama, odnosno sa saobraćajnim inženjerstvom. Na to ukazuju osnovni rezultati ovog istraživanja - najveći broj predmeta na fakultetima u čijem je nazivu termin „špedicija“ (predmeti Grupe 1) pripada saobraćajnom inženjerstvu (preko 80%).

U okviru saobraćajnog inženjerstva detaljno se izučava logistika, pri čemu je špedicija specifična oblast fokusirana na tokove tereta u međunarodnom robnom prometu (međunarodna logistika). Istovremeno, studijski programi na fakultetima saobraćajnog inženjerstva ne bave se samo tehnologijama transporta putnika i tereta, već obrađuju materiju koja pripada i brojnim drugim naučnim oblastima (matematika, fizika, operaciona istraživanja i menadžment, informatika, strani jezici, itd.) u cilju uspešnog rešavanja kompleksnih i raznovrsnih praktičnih špediterskih problema. Na osnovu prikazanog istraživanja može se prognozirati da će špedicija, odnosno međunarodna logistika, u budućnosti ostati kompleksna inter-disciplinarna oblast, uz nastavak dominacije potrebnih tehničko-tehnoloških znanja. Tu se prvenstveno mislim na segment primene savremenih informaciono-komunikacionih tehnologija, jer povezane implikacije njihove primene i dalje utiču na visoku interdisciplinarnost problematike. Zbog rapidnog razvoja digitalnih tehnologija i zahteva za zaštitom životne sredine, za većinu špediterskih poslova i zadataka biće neophodno neprekidno usavršavanje.

Rezultati prikazani u ovom radu baziraju se na analizi akreditovanih nastavnih programa na državnim univerzitetima. Ovo ograničenje primene metode može biti predmet budućih istraživanja. Naime, budućim istraživanjima mogli bi da budu obuhvaćeni i privatni fakulteti, visoke škole i srednje škole. Takođe,

dobro bi bilo uključiti i sve ostale institucije (npr. Uprava Carina, različite agencije, privatne firme koje vrše obuke itd.), koje se bave neformalnim prenosom znanja (obuke, seminari, kursevi, predavanja stručnjaka, itd.).

7. ZAHVALNOST

Ovo istraživanje je rezultat projekta Departmana za saobraćaj Fakulteta tehničkih nauka, pod nazivom „Razvoj inovativnih rešenja u funkciji unapređenja saobraćaja i transporta”.

LITERATURA

- [1] Vitasek K. Supply Chain Management Terms and Glossary [Internet]. 2013 [citirano 17.05.2022]. Dostupno na: https://cscmp.org/CSCMP/Academia/-SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms/CSCMP/Educate/SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms.aspx?hkey=60879588-f65f-4ab5-8c4b-6878815ef921
- [2] Stojanović Đ, Veličković M. Freight forwarding industry - the contemporary role and development trends in Serbia, in *Proceedings of the 4. Logistics International Conference LOGIC*, Belgrade, Serbia, pp. 132-141, 23-25 May 2019.
- [3] Kilibarda M, Nikolicic S, Andrejic M. Measurement of logistics service quality in freight forwarding companies: A case study of the Serbian market, *The International Journal of Logistics Management*, Vol. 27, No. 3, pp. 770-794, 2016.
- [4] Stojanović Đ. *Špedicija*, Fakultet tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad, 2021.
- [5] FIATA. Freight forwarders adopt an official description of “freight forwarding and logistics services” [Internet]. Glattbrugg, Switzerland; 2004 [citirano 25.02.2022]. Dostupno na: https://fiata.com/uploads-media/CL0406_11.pdf
- [6] FIATA. Model Rules for Freight Forwarding Services [Internet]. Glattbrugg, Switzerland; 2007 [citirano 25.02.2022]. Dostupno na: https://fiata.com/uploads/media/Model_Rules_07.pdf
- [7] Zelenika R. *Temelji logističke špedicije (knjiga prva)*, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2005.
- [8] Milenkov M. A, Sokolović VS, Milovanović VR, Milić M. D. Logistics - its role, significance and approaches, *Military technical courier*, Vol. 68, No. 1, pp. 79-106, 2020.
- [9] Vešović V. B, Vešović P. V. Novi pristupi u obrazovanju kadrova za strateški razvoj saobraćaja, *Tehnika*, Vol. 73, No. 5, pp. 696-705, 2018.
- [10] Kilibarda M, Pajić V, Andrejić M. Human resources in logistics and supply chains: current state and trends, in *Proceedings of the 4. Logistics International Conference LOGIC*, Belgrade, Serbia, pp. 142-151, 2019.
- [11] [McKinnon A, Flothmann C, Hoberg K, Busch C. *Logistics Competencies, Skills, and Training: A Global Overview*, World Bank, Washington, D.C, 2017.
- [12] Nikoličić S. Obrazovanje i stručno usavršavanje u logistici, *Tehnika*, Vol. 54, No. 5, pp. 13-15, 1999.
- [13] Tadić S. Žene u logistici – lepo i uzvišeno, *Tehnika*, Vol. 70, No. 3, pp. 389-394, 2020.
- [14] Stojanović Đ, Biljan J, Šarac D, Trajkov A. Gender employment inequality in the transport and logistics industry: the specifics in the Republic of Serbia and the Republic of Macedonia, in *Proceedings of the 5. Women's Issues in Transportation WIIT*, Transportation Research Board, Paris, France, pp. 525-536, 14-16 April 2014.
- [15] Pravilnik o naučnim, umetničkim, odnosno stručnim oblastima u okviru obrazovno-naučnih, odnosno obrazovno-umetničkih polja (*Sl. glasnik RS*, br. 114/2017 i 24/2020). [citirano 02.03.2022]. Dostupno na: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/drugidrzavniorганиorga nizacione/pravilnik/2017/114/1/reg/20200319>

SUMMARY

FREIGHT FORWARDING AS A SCIENTIFIC DISCIPLINE AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Freight forwarding is a complex economic activity that requires multidisciplinary and interdisciplinary knowledge. The paper explores teaching freight forwarding as a scientific discipline at higher education institutions in the Republic of Serbia. The aim of this research is to show the connection between the development of freight forwarding courses at higher education institutions with the development of profession, technique, technology, necessary knowledge and skills. The accredited academic bachelor's, master's and PhD programs, as well as applied studies programmes are included in the analysis. The results of the research show that freight forwarding is mainly studied under traffic and transportation engineering programmes. However, certain areas of vital importance for freight forwarding are studied, from different aspects, at several different faculties and under various accredited programs. Two basic conclusions emerge from the obtained results. First, there is a raising need for the knowledge of new techniques and technologies in order to manage the shipment, delivery and transit of goods in a qualitative manner. This is the reason why the contemporary studying of freight forwarding is closely connected with traffic and transportation engineering and, in a narrower sense, logistics. Secondly, multidisciplinary and complexity are the main characteristics of the necessary knowledge and skills to perform freight forwarding activities. Thus, certain freight forwarding topics and important issues are studied at various faculties and different scientific fields.

Key Words: *freight forwarding, higher education, Serbia*